

ВИВЧЕННЯ ОБРАЗУ – ПЕРСОНАЖА ПРОЗОВОГО ТВОРУ У 5-МУ КЛАСІ: ПЕРШИЙ ЕТАП ОСВІТНЬОЇ ТЕХНОЛОГІЇ

Вітчизняна школа взяла за мету формувати всебічно розвинену особистість, вільну від догм, самостійно мислячу, творчу, спроможну розв'язувати різні життєві проблеми. А досягти цієї мети, як стверджують науки психолого-педагогічного циклу, можна за умови особистісноорієнтованого навчання, яке включає зосередження на потребах учня, діагностичну основу навчання, переважання навчального діалогу, співпрацю, співтворчість учня і вчителя, ситуації вибору і відповідальності, турботу про фізичне та емоційне благополуччя дітей, пристосування методики до навчальних можливостей, стимулювання розвитку та саморозвитку учнів тощо.

Співробітництво вчителя й учня, їхня співдружність і співтворчість значною мірою забезпечують створення так званої “ситуації успіху”, сприятливих умов для розкриття потенційних можливостей дітей, реалізації їх особистісних властивостей. Відомий психолог Виготський зазначав, що в процесі співробітництва дитина виявляється сильнішою і розумнішою, ніж у самостійній роботі, вона піднімається вище за рівнем інтелектуальних труднощів, розв'язаних нею. Вельми важливо враховувати ці наукові положення у процесі літературної освіти учнів, зокрема у вивченні образів – персонажів, оскільки саме вони стоять у центрі будь – якого художнього твору.

Проблема вивчення образів-персонажів у курсі літературної освіти була і залишається однією з актуальних у сучасній методиці. Як засвідчує досвід, лише струнка й продумана технологія навчання, спрямована на усвідомлення компонентів цього поняття, може бути дієвою складовою формування повного розуміння структури та змісту кожного вивчаного художнього твору, його своєрідності та ролі у процесі літературного розвитку. Це повною мірою стосується і середніх класів, коли закладається фундамент літературної освіти, морально-естетичного розвитку учнів, формується культура читання, коли здійснюється необхідна підготовка до повноцінного спілкування з художніми текстами, набуваються знання для подальшого творчого сприйняття творів мистецтва слова.

Варто зазначити, що з поняттям „образ-персонаж” учні знайомляться ще у початковій школі, коли вчать слідувати за перебігом подій у тексті, що читаємо, називати й оцінювати вчинки персонажів, розповідати про героя твору. Таким чином вони вже попередньо підготовлені до найпростішого узагальнення стихійних спостережень над літературним героєм, оскільки такі його складові, як риси характеру, розумові здібності, ідеали, прагнення, якості особистості та ін. було розглянуто у попередньо вивчених творах.

У 5-му класі читачі вже спроможні виконувати складніші завдання, ніж перераховувати події, „бачити” зображуване, висловлювати свої почуття до героя. Але це не означає, що на цьому етапі літературної підготовки необхідно дати учням повне тлумачення поняття про образ-персонаж. Досить зосередитися на найпростішому його розумінні. Таким чином, за Н.Кудряшовим, здійснюватиметься процес творення поняття, що включає поряд із спостереженням також відчуття, сприйняття й уявлення. Вчений зазначає, що у вивченні літератури необхідно йти від накопичення запасу художніх вражень, розуміння й роздумів над прочитаним до досягнення теоретичних понять.

У такому разі можна стверджувати, що у 5-му класі робота над вивченням поняття „образ-персонаж” має два етапи: початкове уявлення про поняття, коли відбувається спостереження за героєм твору, та формування найпростішого поняття, коли підводиться підсумок, теоретичне узагальнення спостережень. За такої побудови роботи над образом-персонажем учні отримують ті знання, які допомагають їм вдумливо читати, слідувати за деталями тексту, „бачити” героя за вчинками та поведінкою, його зовнішність, оточуючий світ, зображений у творі. До того ж, головне для учнів 5-го класу у вивчаному творі – події, вчинки героїв, їх поведінка. І варто зосередити увагу саме на тих епізодах, де виявляється специфіка характеру образів-персонажів, їх особисті рішення та цінності. Тому на цьому етапі роботи важливим можна вважати не теоретичне визначення образу-персонажа, не формальне його усвідомлення, а реальний зміст поняття, вплив на сприйняття та тлумачення літературного героя.

Учні 5-го класу вже навчені розбиратися у нескладних взаєминах та вчинках дійових осіб, орієнтуються у невеликих за обсягом художніх творах. Але їм складно мотивувати вчинки героя, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між подіями у творі, чому і варто приділяти увагу саме у цьому класі, починаючи з осягнення слів „подія”, „вчинок”, „поведінка”. Досить успішно це завдання можна виконувати під час розгляду міфів, народних та літературних казок, які не ускладнено розгорнутими описами, де майже не розкрито внутрішній світ героїв. На такому матеріалі найдоцільніше визначати, як образ-персонаж виявляє себе у вчинках, діях,

поведінці.

На важливість розгляду подій, встановлення взаємозв'язку між ними, мотивування вчинків персонажів казок, визначення причинності на основі мотивування поведінки звертали у своїх працях увагу вчені-методисти О.Бандура, Л.Мірошніченко, Є.Пасічник, М.Рибнікова, М.Снежневська та ін., стверджуючи, що це не тільки установка на розуміння ознак поняття, яке формується, а й один з аспектів аналізу художнього твору, цілеспрямоване керівництво діяльністю школяра. Оскільки практичні вміння аналізувати образ літературного героя починають складатися задовго до того, як учні засвоїли відповідне поняття, то основним шляхом у його досягненні є просування від живого спостереження за розвитком подій до досягнення зовнішніх та внутрішніх їх зв'язків через мотивування вчинків та поведінки.

Така робота також дозволяє зосередити увагу дітей на моральних проблемах виучуваного твору, збагачує уявлення про життя, людей, їх духовний світ. А поряд з цим здійснюється вплив на почуття та моральні переконання учнів, на формування світогляду.